

ГАРМОНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Кузнецова М. Ю.

ВСТУП

Гармонізація соціального законодавства України з правом Європейського Союзу є одним із найскладніших і водночас найбільш соціально значущих напрямів трансформації національної правової системи в контексті євроінтеграційного курсу держави. На відміну від багатьох інших сфер правового регулювання, де адаптація до європейських норм має переважно технічний або процедурний характер, соціальне законодавство безпосередньо впливає на рівень життя мільйонів громадян, визначає доступність соціальних гарантій та формує фундамент соціальної держави.

Актуальність дослідження обумовлена кількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, соціальні права належать до фундаментальних прав людини, а їх належне забезпечення є конституційним обов'язком України як соціальної правової держави. По-друге, сучасний стан соціального законодавства України характеризується системними недоліками: безсистемністю, суперечливістю, алогічністю окремих норм та застарілістю правового регулювання, що є значною мірою спадщиною радянської патерналістської системи. По-третє, виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС від 27.06.2014 р. та ратифікація Європейської соціальної хартії (переглянутої) вимагають приведення національних стандартів соціального захисту у відповідність до європейських норм. По-четверте, воєнні реалії створили додаткові виклики для системи соціального забезпечення, що актуалізує потребу в системній модернізації законодавства з урахуванням як європейських стандартів, так і національних потреб.

Проблематика гармонізації соціального законодавства України з правом ЄС досліджувалася у працях вітчизняних науковців: О. Москаленка, О. Лук'янчикова, О. Сайнецького, Л. Малюги, А. Кліменко, І. Новосельської, Н. Нижник, О. Тищенко, О. Ковалю, З. Погорелової, І. Сахарук та інших. Водночас, динамічність розвитку соціального права ЄС, триваючі реформи в Україні та специфічні виклики воєнного часу актуалізують потребу у комплексному переосмисленні підходів до гармонізації та систематизації соціально-забезпечувального законодавства.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі теоретико-правових засад та практичних аспектів гармонізації соціального законодавства України з правом Європейського Союзу, виявленні ключових тенденцій цього процесу, оцінці перспектив систематизації та кодифікації соціального законодавства, а також формулюванні пріоритетних напрямів удосконалення правового регулювання соціальної сфери.

Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні праці з теорії права та порівняльного правознавства, концептуальні засади гармонізації законодавства (роботи Н. Кузнецової, І. Яковюка, М. Швейцара), офіційні документи Європейського Союзу та Ради Європи, міжнародні конвенції та хартії у соціальній сфері, а також наукові праці вітчизняних дослідників з питань соціального права та європейської інтеграції. Емпіричну базу складають нормативно-правові акти України у соціальній сфері, стратегічні документи реформування, аналітичні звіти міжнародних організацій, порівняльно-правовий матеріал держав-членів ЄС та проект Соціального кодексу України № 2311.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі гармонізації соціального законодавства як багатовимірного процесу, що здійснюється в умовах одночасної дії трьох потужних трансформаційних чинників: європейської інтеграції, пострадянської трансформації правової системи та воєнних викликів. Вперше здійснено систематизацію ключових тенденцій гармонізації соціального законодавства з виокремленням чотирьох основних напрямів, проаналізовано причини невдачі законопроекту № 2311 про Соціальний кодекс України з точки зору методології кодифікації, а також запропоновано концептуальні засади побудови майбутнього кодифікованого акту на основі порівняльного аналізу досвіду європейських держав. Такий підхід дозволяє не лише виявити системні проблеми, а й окреслити практичні шляхи їх подолання з урахуванням національного контексту та європейських стандартів.

1. Теоретико-правові засади гармонізації соціального законодавства України з правом ЄС

Враховуючи фундаментальне значення прав людини як на глобальному, так і на державному рівнях, сучасна концепція передбачає пріоритетність людської особистості з її життєво необхідними запитами, а якість правового механізму визначається його спроможністю задовольнити ці запити. У теперішніх реаліях соціальні права визнаються базовими, проте водночас вони є найскладнішими серед усіх конституційних прав. Фундаментальний характер соціальних прав зумовлений тим, що вони формують підвалини системи конституційного захисту прав і свобод особистості. Обов'язковим завданням України як соціальної правової держави є забезпечення доступності для людини мінімальних соціальних благ, здатних гарантувати їй та її родині достатній і гідний життєвий стандарт, а для соціально незахищених категорій населення необхідно створити дієві та ефективні механізми їх підтримки. У контексті гармонізації соціального законодавства України з правом ЄС особливого значення набуває питання понятійно-категоріального апарату. Законодавство у соціальній сфері охоплює весь комплекс правових відносин, пов'язаних із наданням соціальних допомог різноманітним категоріям населення, їх соціально-економічною підтримкою та створенням належних умов для їхньої життєдіяльності, що загалом спрямоване на формування соціальної безпеки громадян.

Для реалізації зазначених завдань ключовим є розуміння самої сутності процесу гармонізації законодавства. Термін «гармонізація» походить від грецького слова *harmonikos*, що означає «злагоджений», «розмірний». У юридичному контексті, за твердженням Н. Кузнецової, гармонізація являє

собою усунення проблемних невідповідностей між національними законами. При цьому не йдеться про створення абсолютно ідентичних законодавчих положень. Суть полягає в тому, щоб їхній зміст був достатньо схожим для органічного поєднання один з одним, тобто «вписувався» в єдині рамки та стандарти. У межах такого широкого і демократичного розуміння гармонізація законодавства призводить до «ідеологічного» зближення законів, а також окремих правових норм та певних юридичних механізмів¹.

І. Яковюк характеризує гармонізацію як процес спільного, узгодженого розвитку національних законодавств, усунення наявних суперечностей та формування мінімальних правових стандартів шляхом утвердження спільних правових принципів або ухвалення окремих правових рішень із метою зближення правових систем. Іншими словами, за допомогою гармонізації формується такий стан національного законодавства, коли його акти за своїм змістом, засадами правового регулювання, а також можливими правозастосовними наслідками є однорідними з актами іншої держави чи міжнародного (регіонального) об'єднання за можливих розбіжностей у юридичних механізмах закріплення².

Феномен гармонізації найбільш поширений у практиці зближення держав-членів Європейського Союзу. У Словнику термінів і понять із міжнародного та європейського права гармонізація законодавства визначається як приведення законодавства держав-членів та країн-не членів у відповідність до вимог Європейського Союзу на підставі правових актів організації, який відбувається у формі адаптації законодавства, імплементації положень, стандартизації норм тощо³. Німецький дослідник М. Швейцар⁴ наголошує, що у праві ЄС гармонізацію в широкому розумінні визначають як заміну різних національних політик єдиною спільною політикою Союзу у відповідній сфері. У вузькому розумінні гармонізація у праві ЄС це предметне наближення національних правових приписів до встановлених Союзом стандартів шляхом скасування відмінностей у національному законодавстві⁵.

Якщо розкривати термін «гармонізація» у контексті даного дослідження та акцентувати увагу на взаємодії України з Європейським Союзом, то гармонізація соціального законодавства України з правом ЄС є багатовимірним процесом юридичного зближення стандартів соціального забезпечення. Цей процес заснований на зобов'язаннях України, закріплених в Угоді

¹ Кузнецова Н.С. Проблема відповідності цивільного законодавства України стандартам європейського права. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1–2. С. 66–69.

² Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції проблема співвідношення. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 29–42.

³ Законотворчість. Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2005. 160 с.

⁴ Schweitzer M. *Europarecht: das Recht der Europäischen Union, das Recht der Europäischen Gemeinschaften (EGKS, EG, EAG) mit Schwerpunkt EG*. Neuwied, Kriftel, Berlin : Luchterhand, 1996. 631 p.

⁵ Москаленко О.В., Лук'яничков О.М. Гармонізація стандартів соціального забезпечення в Україні з Європейською соціальною хартією. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 131–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/31>.

про асоціацію з ЄС від 27.06.2014 р.⁶, а також у ратифікації Європейської соціальної хартії (переглянутої), під час розроблення та впровадження національного законодавства внаслідок визнання зразків правового регулювання суспільних відносин у сфері соціального забезпечення, сформульованих у документах ЄС. Цей процес передбачає не механічне копіювання європейських норм, а їх адаптацію з урахуванням національного контексту, соціально-економічних реалій та потреб різних соціально-демографічних груп населення України, що здійснюється через систематизацію законодавства, усунення його безсистемності та суперечливості, впровадження принципів адресності соціального забезпечення та диференційованого підходу до різних категорій громадян.

Після здобуття незалежності в 1991 році Україна спочатку зберігала радянську систему соціального захисту, де переважали пільги та виплати. Однак наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років почався зсув до європейської моделі. Нові закони, такі як «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» (1999)⁷, «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» (2003)⁸ та «Про недержавне пенсійне забезпечення»⁹ (2003), були розроблені з урахуванням європейського досвіду. Це призвело до неоднорідності системи: частина норм все ще базується на пільгах, а інша – на послугах і підтримці вразливих груп.

На сьогоднішнє сучасне соціальне законодавство України демонструє такі риси: відхід від радянських підходів, зростання кількості актів, адаптацію до норм ЄС, створення збірників та проектів кодексів. Гармонізація з європейським правом є ключовим елементом, що сприяє інтеграції. Це включає узгодження стандартів для підвищення ефективності захисту¹⁰.

Гармонізація законодавства України з ЄС є пріоритетом інтеграції, що також є ключовим для політики держави. Стаття 46 Конституції України¹¹ гарантує право на соціальний захист, включаючи забезпечення при втраті працездатності, годувальника, безробітті, старості та інших випадках. Держава повинна створювати умови для цього, удосконалюючи регулювання через гармонізацію з ЄС і підвищуючи ефективність управління.

⁶ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27 червня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 11.11.2025).

⁷ Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46-47. ст. 403 (дата звернення: 11.11.2025).

⁸ Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 49-51. ст. 376 (дата звернення: 11.11.2025).

⁹ Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47-48. ст. 372 (дата звернення: 11.11.2025).

¹⁰ Сайнецький О. П. Концептуальні основи напрями оптимізації систематизації соціального законодавства України. *Соціальне право*. 2021. № 4. С. 44–51.

¹¹ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. (дата звернення: 11.11.2025).

Стаття 114 Угоди про асоціацію з ЄС від 27.06.2014 р.¹² зобов'язує Україну поступово наближати закони до *acquis* ЄС. Хоча додаток вказує на сектори як фінансові чи телекомунікаційні послуги, гармонізація не обмежується ними, і соціальна сфера також є важливою.

Для визначення тенденцій варто звернутися до Загальнодержавної програми гармонізації законодавства України з ЄС від 18.03.2004 р.¹³. Згідно з розділом V, пріоритетні сфери визначені Угодою про партнерство від 14.06.1994 р.¹⁴, яка втратила чинність, але програма діє. Соціальна сфера не вказана прямо, але суміжні галузі як охорона праці чи здоров'я впливають на неї взаємно. Таким чином, програма не встановлює безпосередні тенденції для соціального законодавства, але гармонізація в суміжних сферах вплине на соціальний захист.

Україна інтегрує у своє соціальне законодавство стандарти, визначені ключовими конвенціями МОП з питань соціального забезпечення та охорони праці. До основних міжнародних та європейських документів, які слугують орієнтиром для гармонізації, належать: Конвенція МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення (1952)¹⁵, Європейська конвенція про соціальну і медичну допомогу (1953)¹⁶, Європейська конвенція про соціальне забезпечення (1972)¹⁷, Хартія основних прав Європейського Союзу (2000)¹⁸, а також переглянута Європейська соціальна хартія (1996)¹⁹. Однак не всі із зазначених міжнародних актів Україна ратифікувала повною мірою, що не дозволяє в повному обсязі привести національне законодавство у відповідність до сучасних європейських стандартів і вимагає подальших реформ.

Система правового регулювання соціального захисту в ЄС має складну структуру і включає численні міжнародні угоди, законодавчі акти та програмні

¹² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27 червня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 11.11.2025).

¹³ Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. ст.367. (дата звернення: 11.11.2025).

¹⁴ Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Міжнародний документ від 14.06.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (втрата чинності: від 01.09.2017)

¹⁵ Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення : Міжнародний документ від 28.06.1952 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 11.11.2025).

¹⁶ Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї (ETS № 14) : Міжнародний документ від 11.12.1953 № ETS № 14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_649#Text (дата звернення: 11.11.2025).

¹⁷ Європейська конвенція про соціальне забезпечення (ETS № 78) : Міжнародний документ від 14.12.1972 № ETS 78. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_581/ed19721214#Text (дата звернення: 11.11.2025).

¹⁸ Хартія основних прав Європейського Союзу. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2000. № 2012/C 326/02. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> (дата звернення: 11.11.2025).

¹⁹ Європейська соціальна хартія (переглянута): Міжнародний документ від 03.05.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 11.11.2025).

документи, що встановлюють базові принципи та стандарти соціального забезпечення. Серед основоположних актів виділяється Європейська соціальна хартія – документ Ради Європи, затверджений 1961 року з наступною редакцією 1996 року. Цей акт гарантує громадянам права у сфері соціального забезпечення, трудових відносин, медичного обслуговування, освіти та забезпечення житлом. Хартія вимагає від держав-підписантів втілювати ці гарантії через власне законодавство та державні програми. Важливою особливістю є контрольний механізм, що передбачає подання національних звітів та процедуру розгляду колективних звернень.

Не менш значущою є Хартія фундаментальних прав ЄС, прийнята 2000 року. Документ визначає ключові права людини на гідне життя, свободу, рівноправність та взаємодопомогу, а також специфічні соціальні гарантії – зокрема, право на соціальну підтримку (стаття 34), медичну допомогу (стаття 35) та недискримінацію в трудових відносинах (стаття 21). Цей документ має обов'язковий характер для всіх держав-членів Євросоюзу та служить правовою основою при винесенні судових вердиктів у соціальній сфері²⁰.

Важливою віхою у формуванні правової бази став Європейський стовп соціальних прав 2017 року, що містить 20 ключових засад для покращення соціальних умов у державах-членах Євросоюзу. Особливу увагу приділено забезпеченню однакових можливостей працевлаштування, гідним трудовим умовам та залученню всіх верств населення до суспільного життя. Цей документ має стратегічне значення та визначає напрями модернізації соціальної сфери²¹.

Значну роль у встановленні соціальних норм відіграють законодавчі акти ЄС. Зокрема, Директива Ради 2000/43/ЄС²² усуває дискримінацію за расовим чи етнічним критерієм, тоді як Директива 2000/78/ЄС²³ встановлює рівноправність у трудових відносинах. Ці нормативні документи підлягають обов'язковому впровадженню у національні правові системи країн-учасниць. Паралельно європейські регламенти, зокрема Регламент ЄС № 1304/2013²⁴

²⁰ Москаленко О.В., Лук'янчиков О.М. Гармонізація стандартів соціального забезпечення в Україні з Європейською соціальною хартією. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 131–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/31>

²¹ Передерій О. С. Забезпечення соціальних стандартів як принцип функціонування органів державної влади у відповідності до Угоди про асоціацію (теоретико-правовий аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 84. С. 91–96. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.12>

²² Щодо імплементації принципу рівного ставлення до осіб незалежно від расового чи етнічного походження : Директива Ради від 29 червня 2000 р. № 2000/43/ЄС. *Офіційний журнал ЄС*. L 180, 19.07.2000. С. 22–26. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0043> (дата звернення: 12.11.2025)

²³ Про встановлення загальної рамки рівного ставлення у сфері працевлаштування та професійної діяльності : Директива Ради від 27 листопада 2000 р. № 2000/78/ЄС. *Офіційний журнал ЄС*. L 303, 02.12.2000. С. 16–22. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0078> (дата звернення: 13.11.2025)

²⁴ Про Європейський соціальний фонд та скасування Регламенту (ЄС) № 1081/2006 : Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 17 грудня 2013 р. № 1304/2013. *Офіційний журнал ЄС*. L 347, 20.12.2013. С. 470–487. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1304> (дата звернення: 11.11.2025).

щодо Європейського соціального фонду, надають фінансові ресурси для ініціатив у галузі соціального забезпечення, орієнтованих на подолання злиденності, створення робочих місць та соціальне залучення²⁵.

Реалізація цих правових норм здійснюється через вердикти Європейського суду з прав людини та Суду ЄС, які виконують функцію захисту соціальних прав на міжнародному рівні. Таким чином, правова система соціального захисту в Євросоюзі є комплексною та спрямованою на підтримку високих стандартів соціальних гарантій і рівноправності. Такий інтегрований підхід може бути корисним орієнтиром для України при трансформації її соціальної політики згідно з європейськими нормами.

Втілення соціальних норм у державах-членах ЄС відображає різноплановість методів організації соціального забезпечення, що враховують специфіку кожної країни, економічний потенціал та потреби населення. Досвід Чехії, Польщі та Німеччини є показовим у цьому відношенні.

Після приєднання до Євросоюзу 2004 року Чехія провела широкомасштабну гармонізацію власного законодавства з європейськими нормами. Пріоритетними напрямками стали об'єднання систем соціального та медичного страхування, створення рівних можливостей для працевлаштування та поліпшення якості соціальних сервісів. За рахунок структурних фондів ЄС країна змогла впровадити багато ініціатив на підтримку соціально незахищених груп, включаючи осіб з обмеженими можливостями, незайнятих громадян та малозабезпечених родин.

Польща, ставши членом ЄС того ж 2004 року, зробила акцент на модернізації пенсійної системи та розвитку сільських територій. Завдяки ресурсам Європейського соціального фонду вдалося запустити програми перекваліфікації, націлені на скорочення незайнятості, передусім серед молодого покоління. Країна також послідовно втілювала директиви ЄС про недискримінацію при працевлаштуванні та запровадила інклюзивні освітні ініціативи.

Німеччина, як одна з провідних економік Євросоюзу, активно реалізує засади Європейського стовпа соціальних прав, особливо щодо соціального партнерства між найманими працівниками, бізнесом та державою. Німецька модель соціального страхування визнана однією з найуспішніших у ЄС, гарантуючи населенню медичне обслуговування, пенсійне забезпечення та підтримку при втраті роботи.

Значення структурних фондів Євросоюзу у фінансовому забезпеченні соціальних ініціатив є надзвичайно важливим. Зокрема, Європейський соціальний фонд (ESF) виступає основним механізмом підтримки проєктів, орієнтованих на подолання злиденності та соціального відчуження. За допомогою ESF у державах-членах ЄС були втілені програми розбудови інклюзивної освітньої системи, розширення можливостей працевлаштування та адаптації мігрантів до суспільного життя.

Діяльність Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) відіграє істотну роль у забезпеченні соціальних норм у межах ЄС. Судові вердикти формують юридичні

²⁵ Чалок Ю. О. Імплементация в Украине европейских социальных стандартов. *Економічні студії*. 2019. № 3(25). С. 173–177.

прецеденти, що сприяють зміцненню соціальних прав людей, насамперед у ситуаціях дискримінації та утруднення доступу до соціальних послуг.

Досвід упровадження соціальних стандартів у країнах Євросоюзу підтверджує їхню результативність завдяки системному підходу, фінансовій допомозі з боку ЄС та прецедентній судовій практиці, що може слугувати фундаментом для модернізації соціальної політики України²⁶.

Процес європейської інтеграції створив для України нові перспективи щодо трансформації вітчизняної системи соціального забезпечення згідно з нормами Європейського Союзу. Цей вплив проявляється через узгодження правової бази, реалізацію соціальних ініціатив та залучення зовнішнього фінансування. Виконуючи зобов'язання за Угодою про асоціацію з ЄС, українська держава приводить своє законодавство у відповідність до європейських норм у галузі соціального забезпечення. Йдеться про застосування директив Євросоюзу стосовно недискримінації при працевлаштуванні, прав людей з інвалідністю та заборони упереджень за різними критеріями. Так, законодавчий акт України про соціальний захист людей з інвалідністю містить положення щодо сприяння їхній зайнятості, що узгоджується з принципами Європейської соціальної хартії. Українська держава запозичує європейські практики у підтримці незахищених категорій громадян. Зокрема, реалізуються ініціативи з професійного навчання людей без роботи, забезпечення інклюзивної освіти для дітей з особливостями розвитку та допомоги переселенцям. Застосування європейських підходів до контролю якості соціальних сервісів сприяє підвищенню результативності цих ініціатив. Через партнерство з міжнародними структурами, зокрема Європейським соціальним фондом, Україна одержує фінансові ресурси для втілення експериментальних проєктів у сфері соціального забезпечення. Приміром, підтримка зайнятості молодих людей у постраждалих від війни областях фінансується за рахунок грантів європейських партнерів. Водночас, адаптація європейських норм соціального захисту в Україні супроводжується певними труднощами, серед яких брак бюджетних коштів, економічна нестабільність та наслідки воєнного конфлікту. Ці обставини вимагають створення поетапної стратегії перетворень, яка враховуватиме особливості української реальності та забезпечить підтримку з боку міжнародної спільноти.

Вплив європейських норм на соціальну сферу України є очевидним і значущим. Впровадження цих нормативів здатне покращити систему соціальних гарантій для громадян, підтримати процеси соціальної інтеграції та наблизити Україну до європейського правового середовища.

Для успішного впровадження європейських норм соціального забезпечення потрібно узгодити вітчизняне законодавство з основними принципами Європейського соціального стовпа, положеннями Соціальної хартії Європи та відповідними документами Євросоюзу. Це означає втілення принципів справедливості, боротьби з дискримінацією, соціального забезпечення та можливостей працевлаштування.

²⁶ Наливайко І. О. Еволюція соціальних стандартів та гарантій у правовій системі України: сучасні виклики та перспективи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 42–47. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.5>

Ключовим завданням є оптимізація фінансування соціальних ініціатив, зокрема завдяки міжнародній фінансовій підтримці та залученню структурних коштів ЄС для втілення експериментальних проєктів у галузі соціального забезпечення. Необхідно зосередитися на розбудові інклюзивної освітньої системи та формуванні програм сприяння зайнятості для осіб з інвалідністю та інших соціально незахищених категорій населення²⁷.

Також важливо створити відкриті системи контролю за рівнем соціальних послуг, що допоможе зміцнити впевненість населення у надійності системи соціального забезпечення.

Досвід європейських держав-членів ЄС демонструє, що успішна гармонізація соціального законодавства неможлива без урахування національного контексту та соціально-економічних реалій конкретної країни. Кожна держава адаптує європейські принципи з урахуванням власних потреб, що свідчить про необхідність врахування місцевих традицій та особливостей при гармонізації в Україні.

Принципи реорганізації та адаптації:

1. Адресність соціального забезпечення: поширення на найманих працівників, членів їхніх сімей та непрацевдатних осіб; для самозайнятих – лише ті гарантії, у фінансуванні яких вони беруть участь.

2. Диференційований підхід: залежно від економічної самостійності та можливостей соціально-демографічних груп.

3. Розподіл економічної відповідальності між державою, підприємствами та громадянами.

4. Встановлення рівня соціальних гарантій на основі соціальних нормативів (розмір прожиткового мінімуму, мінімальні заробітні плати й пенсії).

Реалізація цих принципів у практиці соціального законодавства потребує вивчення досвіду інших європейських держав, які пройшли шлях систематизації соціально-правових норм. Аналіз кодифікаційних процесів у країнах ЄС дозволяє визначити оптимальні моделі структурування соціального законодавства та уникнути типових помилок. В ЄС діє Соціальний кодекс, що встановлює базові вимоги для країн-членів. Введення аналогічного документу в Україні могло б забезпечити консолідацію й стандартизацію цієї сфери, закріпивши мінімальні соціальні гарантії.

Порівняльний досвід систематизації соціального законодавства в європейських країнах:

1. Франція здійснила кодифікацію у два етапи: спочатку було прийнято Кодекс соціального забезпечення (1956), а згодом – Кодекс соціального страхування (2000)²⁸, що забезпечило комплексне регулювання всіх аспектів соціального захисту.

²⁷ Львова М. Європейські стандарти соціального захисту: уроки для України в контексті євроінтеграції. *Logos*. 2025. № 6. С. 109–113. DOI 10.36074/logos-24.01.2025.021

²⁸ Code de la sécurité sociale. Journal officiel de la République française. 2000. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006073189/> (дата звернення: 12.11.2025).

2. Німеччина консолідувала соціальне законодавство у єдиному Соціальному кодексі (1989)²⁹, який став зразком для багатьох європейських держав завдяки системності та чіткості структури.

3. Чехія обрала шлях секторального регулювання через спеціалізовані закони: «Про організацію й здійснення соціального забезпечення» (1991)³⁰ та «Про пенсійне страхування» (1995)³¹, що дозволило детально врегулювати окремі напрями соціального захисту.

4. Угорщина демонструє поетапний розвиток соціального законодавства – від базового Акта про соціальний захист (1975) до комплексного Акта про економічну стабілізацію (1995) та інших нормативних актів, що відображають еволюцію соціальної політики держави³².

Ключові тенденції гармонізації соціального законодавства України з європейськими стандартами

1. Ратифікація європейських стандартів та наближення до міжнародних норм

Перша тенденція полягає у ратифікації всіх ключових європейських стандартів і наближенні мінімальних норм до міжнародних вимог. Це посилюється зобов'язаннями за Хартією, де Україна повинна реформувати соціальну сферу. Держава звітує про виконання, але вимоги не повністю виконані.

2. Виконання вимог Європейської соціальної хартії (переглянутої)

З першою тенденцією тісно пов'язане виконання вимог Європейської соціальної хартії (переглянутої)³³. Ратифікація за Законом від 14.09.2006 р. № 137-V³⁴ була вибірковою, без деяких статей про систему забезпечення. Комітет соціальних прав відзначив невідповідності³⁵, зокрема відсутність медичних обстежень для працівників нічних змін чи обмежень щодо відрахувань із заробітних плат. Ці недоліки гальмують процес гармонізації.

Закон від 17.05.2017 р. № 2034-VIII³⁶ додатково ратифікував окремі положення, підтверджуючи сталість цієї тенденції. Комітет наголошує на необхідності повної ратифікації, що очікується в майбутньому.

²⁹ Sozialgesetzbuch (SGB). Bundesgesetzblatt. 1989. Teil I. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_1/ (дата звернення: 11.11.2025).

³⁰ Zákon č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Sbírka zákonů České republiky. 1991. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-582> (дата звернення: 11.11.2025).

³¹ Там само.

³² Гончаров А. Порівняльно-правовий аналіз підходів до побудови системи соціального захисту на прикладі країн ЄС та СНД. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. № 2. С. 18–23

³³ Малога Л.Ю. Проблеми адаптації законодавства України у сфері соціального захисту до законодавства Європейського Союзу. *Науковий вісник Херсонського університету*. 2017. № 2 (1). С. 128–131.

³⁴ Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) : Закон України від 14.09.2006 р. № 137-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 418. (дата звернення: 11.11.2025).

³⁵ Національні звіти щодо виконання Європейської соціальної хартії. Рада Європи. *European Social Charter Reports*. URL: <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/national-reports> (дата звернення: 11.11.2025).

³⁶ Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» : Закон України від 17.05.2017 р. № 2034-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 24. Ст. 279. (дата звернення: 11.11.2025).

3. Врахування досвіду європейських держав у законотворчій діяльності

Ще одна важлива тенденція – врахування досвіду європейських держав у процесі законотворення. Після здобуття незалежності Україна запозичувала правові норми переважно з Росії³⁷. З часом підходи змінилися, а в контексті євроінтеграції досвід країн ЄС знову набув актуальності та стратегічного значення.

4. Імплементация стандартів для окремих соціальних груп

Серед впроваджуваних тенденцій особливе місце займає імплементация спеціалізованих стандартів для окремих категорій населення. Ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2009)³⁸ вирішила низку проблем, однак потрібна повна гармонізація з іншими європейськими документами, зокрема з Директивою № 92/85/ЄЕС³⁹.

І. Сахарук пропонує комплекс заходів: визначити ключові поняття, встановити гарантії, запровадити систему оцінки ризиків, змінити положення щодо неможливості примусу до праці, забезпечити збереження місця роботи під час медичних обстежень, детально регламентувати процедури звільнення⁴⁰. Реалізація цих пропозицій могла б вирішити наявні проблеми, тому тенденція спрямована на поглиблену гармонізацію законодавства для конкретних соціально-демографічних категорій.

2. Практичні аспекти та перспективи систематизації соціального законодавства України

Сучасне соціальне законодавство України характеризується відсутністю системності, наявністю суперечностей, нелогічністю та застарілими нормами. Це створює труднощі в його застосуванні та вимагає комплексного перегляду. Зокрема, необхідно переоцінити перелік груп населення, які потребують соціальної підтримки через складні життєві ситуації, з метою запобігання зловживанням як з боку державних органів, так і з боку громадян. У цьому контексті доцільно аналізувати підходи європейських держав до вирішення подібних питань.

У квітні 2016 року уряд України визнав складність соціально-економічного стану країни та визначив ключовим напрямком своєї роботи впровадження реформ, спрямованих на втілення принципів соціальної справедливості та зростання рівня життя населення. Це відповідає рекомендаціям Організації

³⁷ Погорелова З.О. Проблемні питання законопроекування в контексті українського та міжнародного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 32 (1). С. 140–145.

³⁸ Конвенція про права осіб з інвалідністю: Міжнародний документ від 13.12.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 11.11.2025).

³⁹ Про запровадження заходів із заохочення поліпшення безпеки та гігієни праці для вагітних працівниць і тих, хто недавно народив або годує грудьми: Директива Ради від 19 жовтня 1992 р. № 92/85/ЄЕС. *Офіційний журнал Європейських Співтовариств*. L 348, 28.11.1992. С. 1–8. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31992L0085> (дата звернення: 14.11.2025).

⁴⁰ Сахарук І.С. Імплементация в Україні стандартів ЄС у сфері безпеки та охорони здоров'я вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, або годують: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Соціальне право*. 2018. № 2. С. 54–61.

Об'єднаних Націй щодо обов'язків держави у сфері підвищення якості життя та допомоги нужденним. Уряд усвідомлює потребу в радикальних змінах, але для їх реалізації потрібен детальний план дій.

Політики та журналісти часто підкреслюють низький рівень життя в Україні, високий відсоток бідності через малі зарплати та пенсії. Останнім часом, завдяки безвізовому режиму, українці можуть порівнювати умови життя з європейськими, що підтверджує потребу в економічних реформах, реформі державного управління та соціальної сфери. Держава регулює рівні зарплат, пенсій та пільг, а вибір європейського шляху розвитку означає прагнення до європейських стандартів життя.

Соціальне законодавство України можна поділити на дві групи: соціальне страхування та соціальне забезпечення. Соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій для матеріального захисту у випадках хвороби, втрати працездатності, безробіття, старості тощо. Соціальне забезпечення – система підтримки категорій громадян у скрутних обставинах, включаючи допомоги працюючим, багатодітним, малозабезпеченим, утримання в інтернатах, протезування, навчання інвалідів та пільги. Страховий принцип протиставляється патерналістському: перше регулює механізми допомоги, друге – пільги, часто під політичним впливом.

О. Коваль виділяє недоліки соціального законодавства: безсистемність (розрізнені акти на догоду політичним силам); суперечливість (внутрішні колізії, наприклад, щодо віку безробіття); порушення прав (судові рішення на користь пенсіонерів); алогічність (різні підходи до подібних інститутів); застарілість (архаїчні норми, як пільги на телефони)⁴¹.

Уряд визначив пріоритети: реформа оплати праці з європейськими стандартами; пенсійна реформа; адресна допомога; децентралізація соціальних послуг. Соціальне законодавство поділяється на блоки: соціальне страхування (7 основних + 30 спеціальних законів); соціальна допомога (щонайменше 20 законів); соціальні стандарти (3 закони); інше (3 закони)⁴².

Для узгодження з ЄС доцільно створити Соціальний кодекс України як надбудову над національними актами, з мінімальними орієнтирами, подібно до Європейського соціального кодексу. Це враховує відсутність жорстких зобов'язань України та її унітарність⁴³.

Основні принципи реорганізації: 1) охоплення тільки найманими працівниками, їх сім'ями та непрацездатними; 2) диференціація залежно від економічної самостійності; 3) розподіл відповідальності між державою, підприємствами та громадянами; 4) стандарти на основі прожиткового мінімуму, мінімальних зарплат і пенсій; 5) відповідність економічному розвитку.

⁴¹ Коваль О. П. Удосконалення функціонування соціальної сфери України: економіко-адміністративний аспект. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 4 (69).

⁴² Новосельська І.В., Руше М. Кодифікація законодавства України із соціального забезпечення. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 7. С. 43–45.

⁴³ Нижник Н.Р. Перспективи кодифікації українського законодавства про соціальне забезпечення. *Юридичний вісник*. 2013. № 2. С. 87–91.

У сучасних умовах дії правового режиму воєнного стану особливого значення набуває максимальне використання потенціалу трудового законодавства для забезпечення зайнятості населення та водночас збереження соціальних гарантій працівників. Зростає потреба у таких правових механізмах організації праці, які дають змогу поєднати виконання трудових функцій із задоволенням нагальних сімейних потреб, включно з доглядом за близькими родичами та членами сім'ї, що прямо пов'язано з інститутом соціальних відпусток. Розвиток надомної та дистанційної праці під час воєнного стану істотно трансформував баланс між робочим часом і часом відпочинку. Запровадження гнучких форм організації праці покликане, з одного боку, сприяти економічній безпеці та підтриманню економічної активності населення, а з іншого – забезпечити можливість поєднання оплачуваної праці з реалізацією сімейних та соціальних обов'язків працівника. За таких умов інститут соціальних відпусток має розглядатися не ізольовано, а у взаємозв'язку з новими формами зайнятості та змінами правового регулювання робочого часу і часу відпочинку.

Пошук оптимального балансу між інтересами роботодавця та працівника в умовах повномасштабної агресії набуває ключового значення. З одного боку, держава й бізнес зацікавлені у безперервності економічної діяльності, а з іншого – надмірна інтенсифікація праці та розмиття меж між робочим і позаробочим часом створюють ризики для реалізації соціальних прав. Саме інститут соціальних відпусток має відігравати компенсаційну й превентивну роль, забезпечуючи відновлення працездатності, захист сімейного життя та підтримку вразливих категорій працівників⁴⁴.

Щодо систематизації нормативної бази у соціальній сфері, слід зазначити існування таких проблемних аспектів: відсутність чіткого визначення всіх нормативно-правових документів соціального спрямування та невизначеність щодо того, які саме акти мають лягти в основу майбутнього кодифікованого документа (незалежно від його назви – Соціальний кодекс чи Кодекс соціального забезпечення). Крім того, залишається відкритим питання методології здійснення цієї кодифікації.

Аналіз законопроекту № 2311, поданого у лютому 2013 року⁴⁵, не дає змоги чітко зрозуміти, яку методологічну основу використовували його розробники. Цю позицію підтримують науковці, зокрема дослідники Н. Нижник, І. Гуменюк та О. Тищенко, які констатують невдачу цього проєкту у вирішенні завдань упорядкування законодавства про соціальне забезпечення через методологічні прогалини.

Профільний комітет парламенту України дійшов висновку про невідповідність згаданого законопроекту базовим вимогам до кодифікованих актів. Серед основних вад відзначалася недостатня глибина оновлення та

⁴⁴ Кузнецова М., Авраменко Д. Особливості використання надомної та дистанційної форми праці під час дії правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 59–64. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.59>.

⁴⁵ Проєкт Закону про соціальний кодекс України № 2311 від 21.02.2013 р. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=4088 (дата звернення: 14.11.2025).

систематизації правового матеріалу, адже документ фактично являв собою механічне поєднання різних законодавчих актів без належної їх переробки. До того ж, розробники не врахували численні зміни у соціальному законодавстві.

Детальне вивчення документа виявляє додаткові недоліки. Практично всі фахівці, що аналізували проект, вказують на відсутність логічного розмежування між загальними та спеціальними положеннями. Розробники помилково включили до загальних положень норми про обов'язкове державне страхування та соціальне обслуговування, які за своєю природою належать до спеціальної частини.

О. Тищенко також звертає увагу на непослідовність у викладенні державних стандартів та гарантій у загальній частині проекту. Зокрема, у переліку основних державних гарантій, що мають встановлюватися виключно законодавчо, відсутнє згадування прожиткового мінімуму (хоча Конституція його гарантує), попри те що це поняття використовується у наступних розділах документа⁴⁶. Таким чином, серед причин відхилення законопроекту варто виділити непослідовність його змістового наповнення та структурної побудови.

Для подолання цих системних недоліків необхідно визначити пріоритетні напрями гармонізації законодавства у сфері соціального забезпечення. Серед них варто виділити проведення ринкових реформ у соціальній сфері з урахуванням досвіду розвинених країн, усунення безсистемності, суперечливості та алогічності законодавства, а також запровадження адресної соціальної допомоги. Важливим кроком має стати реформування пенсійної системи та посилення ролі недержавних пенсійних фондів, що дозволить диверсифікувати джерела пенсійного забезпечення. Окрім того, децентралізація соціальних послуг і їх розвиток на рівні громад сприятиме підвищенню ефективності надання допомоги. Обов'язковим є також перегляд категорій осіб, які мають право на соціальне забезпечення, з метою уникнення зловживань та коригування критеріїв віднесення до таких категорій⁴⁷.

На думку Л. Малюга подолання цих системних недоліків необхідно визначити пріоритетні напрями гармонізації законодавства у сфері соціального забезпечення, зокрема через адаптацію до стандартів Європейського Союзу. Такий процес адаптації здійснюється через створення спеціалізованих органів, відповідальних за моніторинг та впровадження європейських норм, розробку та прийняття законів, що відповідають принципам *acquis communautaire*, реальне застосування адаптованих норм органами влади та судами, а також участь громадськості та професійних спільнот у процесі законодавчих змін. Серед ключових напрямів варто виділити проведення ринкових реформ у соціальній сфері з урахуванням досвіду розвинених країн, усунення безсистемності, суперечливості та алогічності законодавства, запровадження адресної соціальної допомоги, реформування пенсійної системи та посилення ролі

⁴⁶ Тищенко О.В. Систематизація соціально-забезпечувального законодавства України. *Вчені записки Таврійського нац. ун-та ім. В.І. Вернадського*. 2013. № 2-2. Т. 26 (65). С. 65–71.

⁴⁷ Кліменко А. Л. Право соціального забезпечення в умовах гармонізації та реформування законодавства: основні аспекти. *Теорія і практика правознавства*. 2019. № 1 (15). DOI: 10.21564/2225-6555.2019.15.169640

недержавних пенсійних фондів, що дозволить диверсифікувати джерела пенсійного забезпечення. Важливим є також децентралізація соціальних послуг і їх розвиток на рівні громад, що сприятиме підвищенню ефективності надання допомоги, а також обов'язковий перегляд категорій осіб, які мають право на соціальне забезпечення, з метою уникнення зловживань та коригування критеріїв віднесення до таких категорій⁴⁸.

Аналіз процесу гармонізації соціального законодавства України з правом ЄС засвідчує наявність системних проблем, які гальмують ефективну євроінтеграцію у соціальній сфері. Попри формальне прийняття численних законодавчих актів та ратифікацію міжнародних документів, залишається критичною проблема фрагментарності та несистемності правового регулювання. Невдалі спроби кодифікації, зокрема законопроект № 2311, демонструють відсутність єдиної методологічної концепції систематизації соціально-забезпечувального законодавства. На нашу думку, ключовою передумовою успішної гармонізації є не механічне запозичення європейських норм чи створення формального кодифікованого акту, а глибока трансформація підходів до соціального захисту: від патерналістської моделі радянського типу до сучасної європейської системи, заснованої на принципах адресності, диференціації та збалансованої відповідальності держави, роботодавців і громадян. Без такої ідеологічної трансформації будь-які спроби систематизації законодавства залишатимуться поверхневими та неефективними.

ВИСНОВКИ

Дослідження гармонізації соціального законодавства України з правом ЄС показало, що це багатомірний процес юридичного зближення, заснований на Угоді про асоціацію та Європейській соціальній хартії. Гармонізація передбачає адаптацію європейських норм з урахуванням національного контексту.

Правове регулювання соціального захисту в ЄС включає Європейську соціальну хартію, Хартію фундаментальних прав, Європейський стовп соціальних прав та численні директиви. Досвід Чехії, Польщі та Німеччини показує ключові фактори успіху: системний підхід, фінансова допомога фондів ЄС та судова практика.

Після 1991 року Україна поступово переходила від радянської патерналістської моделі до європейської, що призвело до неоднорідності системи. Виявлено чотири ключові тенденції: ратифікація стандартів, виконання вимог Хартії, врахування європейського досвіду, імплементація спеціалізованих норм.

Сучасне законодавство має системні недоліки: несистемність, суперечливість, застарілість. Законопроект № 2311 про Соціальний кодекс виявився методологічно невдалим через механічне поєднання актів.

Для України найприйнятнішою є німецька модель єдиного Соціального кодексу з поетапним впровадженням. Визначено шість пріоритетів: ринкові

⁴⁸ Малюга Л. Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 406 с.

реформи, усунення безсистемності, адресна допомога, реформа пенсійної системи, децентралізація послуг, перегляд категорій отримувачів.

Кодекс має базуватися на п'яти принципах: адресність, диференційований підхід, розподіл відповідальності, соціальні нормативи, відповідність економічному розвитку. Пропонується методологія розробки через міжвідомчу групу, інвентаризацію законодавства, концептуальний документ та громадське обговорення.

Успішна гармонізація можлива лише після остаточного вибору між патерналістською та європейською моделлю соціального захисту.

АНОТАЦІЯ

Досліджено процес гармонізації соціального законодавства України з правом Європейського Союзу в контексті євроінтеграційних зобов'язань держави. Проаналізовано понятійно-категоріальний апарат гармонізації від класичних підходів (Н. Кузнецова, І. Яковюк, М. Швейцар) до сучасного розуміння як багатовимірного процесу адаптації національних стандартів до європейських норм. Досліджено систему європейських соціальних стандартів, що включає Європейську соціальну хартію, Хартію фундаментальних прав ЄС, Європейський стовп соціальних прав, директиви та регламенти, а також досвід їх імплементації у Чехії, Польщі та Німеччині. Виявлено чотири ключові тенденції гармонізації: ратифікація європейських стандартів, поетапне виконання вимог Європейської соціальної хартії, врахування досвіду європейських держав у законотворчості та імплементація спеціалізованих стандартів для окремих соціальних груп. Встановлено системні недоліки сучасного соціального законодавства: безсистемність, суперечливість, алогічність та застарілість норм. Проаналізовано причини невдачі законопроекту № 2311 про Соціальний кодекс України через методологічні прогалини та механічне поєднання актів. Визначено шість пріоритетних напрямів удосконалення: проведення ринкових реформ, усунення безсистемності, запровадження адресної допомоги, реформування пенсійної системи, децентралізація послуг та перегляд категорій отримувачів. На основі порівняльно-правового аналізу обґрунтовано доцільність створення Соціального кодексу України за німецькою моделлю з п'ятьма базовими принципами: адресність, диференціація, розподіл відповідальності, соціальні нормативи та економічна обґрунтованість. Запропоновано методологію розробки кодексу через міжвідомчу робочу групу, інвентаризацію законодавства, концептуальний документ, поетапне впровадження та громадське обговорення. Обґрунтовано, що успішна гармонізація можлива лише за умови подолання концептуальної невизначеності та остаточного вибору між патерналістською та європейською моделями соціального захисту.

Література

1. Кузнецова Н.С. Проблема відповідності цивільного законодавства України стандартам європейського права. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1–2. С. 66–69.

2. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції проблема співвідношення. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 29–42.

3. Законотворчість. Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2005. 160 с.

4. Schweitzer M. Europarecht: das Recht der Europäischen Union, das Recht der Europäischen Gemeinschaften (EGKS, EG, EAG) mit Schwerpunkt EG. Neuwied, Kriftel, Berlin : Luchterhand, 1996. 631 p.

5. Москаленко О.В., Лук'янчиков О.М. Гармонізація стандартів соціального забезпечення в Україні з Європейською соціальною хартією. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 131–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/31>.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27 червня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 11.11.2025).

7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46–47. ст.403 (дата звернення: 11.11.2025).

8. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 49–51. ст. 376 (дата звернення: 11.11.2025).

9. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47–48. ст. 372 (дата звернення: 11.11.2025).

10. Сайнецький О. П. Концептуальні основита напрями оптимізації систематизації соціального законодавства в Україні. *Соціальне право*. 2021. № 4. С. 44–51.

11. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. (дата звернення: 11.11.2025).

12. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. ст. 367. (дата звернення: 11.11.2025).

13. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Міжнародний документ від 14.06.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (втрата чинності: від 01.09.2017)

14. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення: Міжнародний документ від 28.06.1952 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 11.11.2025).

15. Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол до неї (ETS № 14): Міжнародний документ від 11.12.1953 № ETS 14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_649#Text (дата звернення: 11.11.2025).

16. Європейська конвенція про соціальне забезпечення (ETS № 78): Міжнародний документ від 14.12.1972 № ETS 78. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_581/ed19721214#Text (дата звернення: 11.11.2025).

17. Хартія основних прав Європейського Союзу. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2000. № 2012/C 326/02. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> (дата звернення: 11.11.2025).

18. Європейська соціальна хартія (переглянута): Міжнародний документ від 03.05.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 11.11.2025).

19. Передерій О. С. Забезпечення соціальних стандартів як принцип функціонування органів державної влади у відповідності до Угоди про асоціацію (теоретико-правовий аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 84. С. 91–96. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.12>

20. Щодо імплементації принципу рівного ставлення до осіб незалежно від расового чи етнічного походження: Директива Ради від 29 червня 2000 р. № 2000/43/ЄС. *Офіційний журнал ЄС*. L 180, 19.07.2000. С. 22–26. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0043> (дата звернення: 17.11.2025)

21. Про встановлення загальної рамки рівного ставлення у сфері працевлаштування та професійної діяльності: Директива Ради ЄС від 27 листопада 2000 р. № 2000/78/ *Офіційний журнал ЄС*. L 303, 02.12.2000. С. 16–22. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0078> (дата звернення: 13.11.2025)

22. Про Європейський соціальний фонд та скасування Регламенту (ЄС) № 1081/2006: Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 17 грудня 2013 р № 1304/2013. *Офіційний журнал ЄС*. L 347, 20.12.2013. С. 470–487. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1304> (дата звернення: 11.11.2025).

23. Чалюк Ю. О. Імплементація в Україні європейських соціальних стандартів. *Економічні студії*. 2019. № 3(25). С. 173–177.

24. Наливайко І. О. Еволюція соціальних стандартів та гарантій у правовій системі України: сучасні виклики та перспективи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 42–47. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.5>

25. Ількова М. Європейські стандарти соціального захисту: уроки для України в контексті євроінтеграції. *Logos*. 2025. № 6. С. 109–113. DOI 10.36074/logos-24.01.2025.021

26. Code de la sécurité sociale. *Journal officiel de la République française*. 2000. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006073189/> (дата звернення: 12.11.2025).

27. Sozialgesetzbuch (SGB). *Bundesgesetzblatt*. 1989. Teil I. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_1/ (дата звернення: 11.11.2025).

28. Zákon č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. *Sbírka zákonů České republiky*. 1991. URL: <https://www.zakonyprolidí.cz/cs/1991-582> (дата звернення: 11.11.2025).

29. Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění . Sbirka zákonů České republiky. 1995. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155> (дата звернення: 11.11.2025).

30. Гончаров А. Порівняльно-правовий аналіз підходів до побудови системи соціального захисту на прикладі країн ЄС та СНД. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. № 2. С. 18–23.

31. Малюга Л.Ю. Проблеми адаптації законодавства України у сфері соціального захисту до законодавства Європейського Союзу. *Науковий вісник Херсонського університету*. 2017. № 2 (1). С. 128–131.

32. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) : Закон України від 14.09.2006 р. № 137-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 418. (дата звернення: 11.11.2025).

33. Національні звіти щодо виконання Європейської соціальної хартії. Рада Європи. *European Social Charter Reports*. URL: <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/national-reports> (дата звернення: 11.11.2025).

34. Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» : Закон України від 17.05.2017 р. № 2034-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 24. Ст. 279. (дата звернення: 11.11.2025).

35. Погорелова З.О. Проблемні питання законопроекткування в контексті українського та міжнародного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 32 (1). С. 140–145.

36. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Міжнародний документ від 13.12.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 11.11.2025).

37. Про запровадження заходів із заохочення поліпшення безпеки та гігієни праці для вагітних працівниць і тих, хто недавно народив або годує грудьми: Директива Ради від 19 жовтня 1992 р. № 92/85/ЄЕС. *Офіційний журнал Європейських Співтовариств*. L 348, 28.11.1992. С. 1–8. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31992L0085> (дата звернення: 14.11.2025).

38. Сахарук І.С. Імплементация в Україні стандартів ЄС у сфері безпеки та охорони здоров'я вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, або годують: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Соціальне право*. 2018. № 2. С. 54–61.

39. Коваль О. П. Удосконалення функціонування соціальної сфери України: економіко-адміністративний аспект. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 4 (69).

40. Новосельська І.В., Руше М. Кодифікація законодавства України із соціального забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 43–45.

41. Нижник Н.Р. Перспективи кодифікації українського законодавства про соціальне забезпечення. *Юридичний вісник*. 2013. № 2. С. 87–91.

42. Кузнєцова М., Авраменко Д. Особливості використання надомної та дистанційної форми праці під час дії правового режиму воєнного стану.

Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. С. 59–64.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.59>.

43. Проект Закону про соціальний кодекс України № 2311 від 21.02.2013 р. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.* URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=4088 (дата звернення: 14.11.2025).

44. Тищенко О.В. Систематизація соціально-забезпечувального законодавства України. *Вчені записки Таврійського нац. ун-та ім. В.І. Вернадського.* 2013. № 2-2. Т. 26 (65). С. 65–71.

45. Кліменко А. Л. Право соціального забезпечення в умовах гармонізації та реформування законодавства: основні аспекти. *Теорія і практика правознавства.* 2019. № 1 (15). DOI: 10.21564/2225-6555.2019.15.169640

46. Малюга Л. Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 406 с.

Information about the author:

Kuznetsova Maryna Yurievna,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Private Law and Social Security,
Sumy National Agrarian University
160, Herasyma Kondratieva Str., Sumy, 40000, Ukraine